

### WSPOMNIENIE O DOC. DR HAB. INŻ. MARII TOŁWIŃSKIEJ (1913–1979)



W 2014 r. mija 35 lat od śmierci doc. hab. inż. Marii Tołwińskiej – zasłużonej dla rolnictwa i melioracji oraz społeczności akademickiej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Wspomnienie opracowano na prośbę jej wychowanków, współpracowników oraz władz Wydziału Budownictwa i Inżynierii Środowiska jako akt szacunku i uznania dla jej działalności naukowej, a w szczególności dydaktycznej i wychowawczej.

Maria Tołwińska urodziła się 1 maja 1913 r. w Tołwinie koło Siemiatycz (obecnie województwo podlaskie). Rodzice jej byli rolnikami w tejże wsi. Wykształcenie zdobywała stopniowo, ucząc się i pracując. W 1932 r. ukończyła Szkołę Hodowli Drobiu i Ogrodnictwa w Julinie, a w 1935 r. – Technikum Rol-

niczo-Hodowlane w Strzelnie. W latach 1936–1941 pracowała jako instruktorka rolna w powiatach Wysoka Mazowiecka i Radomsko.

W latach 1941–1946 prowadziła gospodarstwo rodziców, nauczała na tajnych kursach młodzież wiejską i działała w konspiracji przeciw zaborcom. Pod pseudonimem „Maria”, „Kalina” była szefem Wojskowej Służby Kobiet (łączniczka) Armii Krajowej Obwód Bielsk Podlaski, walczącej z okupantem niemieckim. Z łzami w oczach opowiadała zaprzyjaźnionym współpracownikom różne epizody swojej działalności, w których cudem ratowała życie swoje, mieszkańców i partyzantów. Wspominała także tragedię rodzinną przeżyta w ostatnim dniu okupacji sowieckiej, tuż przed wkroczeniem do Siemiatycz wojsk niemieckich, opisaną w Notatniku Historycznym Nr 27 i 28 z 2002 r., kiedy to NKWD rozstrzelało 15 okolicznych mieszkańców, w tym jej brata i szwagra. W trakcie ich transportu przez wieś Tołwin, kolumna więźniów zatrzymała się. Maria Tołwińska prosiła konwojentów o uwolnienie swoich bliskich. Gdy błagania jej stały się w ocenie enkawudzisty natarczywe, wyjął on pistolet i niewiele brakowało by ją zastrzelił. Z uwagi na jej

przeszłość konspiracyjną lata po 1945 r. także były dla niej trudne.

W latach 1946–1948 pracowała jako kierownik Powiatowej Żeńskiej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego, a następnie pełniła obowiązki dyrektorki Liceum Rolniczego w Zagórzcu koło Katowic. W latach 1948–1953 studiowała rolnictwo w wyższych szkołach w Cieszynie, Olsztynie i Warszawie (SGGW), uzyskując stopień inżyniera rolnika, a następnie magistra nauk agrotechnicznych w zakresie uprawy łąk i pastwisk. Jej praca magisterska napisana pod kierunkiem prof. Jana Grzymały została opublikowana w *Rocznikach Nauk Rolniczych*.

W 1952 r. mgr inż. Maria Tołwińska została zatrudniona w SGGW na stanowisku starszego asystenta w Oddziale Dokumentacji Metodycznej i Dydaktycznej Studiów Zaocznych, przekształconym w 1954 r. w Dział Wydawnictw, gdzie pracowała w następnych latach jako zastępca kierownika. Jednocześnie prowadziła ćwiczenia z uprawy łąk i pastwisk na Wydziale Melioracji Wodnych, a także badania naukowe pod kierunkiem prof. Jana Grzymały na Wydziale Rolnym nad wybranymi zagadnieniami z biologii szelężnika większego. Na podstawie rozprawy z tego zakresu w 1960 r. uzyskała stopień doktora nauk rolniczych.

W 1959 r. została zatrudniona na stanowisku asystenta na Wydziale Melioracji w nowo powołanym w Katedrze Torfoznawstwa Zakładzie Łakoznawstwa. Od 1961 r. dr inż. Maria Tołwińska pracowała na stanowisku adiunkta w powstałej na Wydziale Katedrze Przyrodniczych Podstaw Melioracji, a następnie w utworzonym Instytucie o tej samej nazwie. W 1967 r. Rada Wydziału Melioracji nadała jej stopień dok-

tora habilitowanego w zakresie przyrodniczych podstaw melioracji wodnych, na podstawie oceny całokształtu dorobku naukowego i rozprawy habilitacyjnej pt. „Wpływ warunków siedliska na plony i utrzymanie niektórych gatunków roślin w runi łąk meliorowanych”. W 1968 r. otrzymała stanowisko docenta w SGGW. W latach 1974–1979 doc. dr inż. Maria Tołwińska była kierownikiem Zakładu Przyrodniczych Podstaw Melioracji, a w latach 1973–1975 – kierownikiem Studium Podyplomowego Użytkowania Zmeliorowanych Łąk i Pastwisk.

Dorobek naukowy doc. dr hab. inż. Marii Tołwińskiej obejmuje ponad 120 pozycji, w tym 60 opublikowanych. Oryginalne prace twórcze stanowią 20 pozycji, publikacje popularno-naukowe i informacyjno-wdrożeniowe – 40. Prace niepublikowane to projekty, ekspertyzy i opracowania naukowe. Wygłosiła ponad 15 referatów na konferencjach naukowych. Jej praca naukowa koncentrowała się na związkach przyczynowo-skutkowych między zbiorowiskami roślinnymi łąk a ich warunkami wodnymi i troficznymi oraz na ocenie siedlisk łąkowych na potrzeby melioracyjne. Wyniki badań wniosły istotny wkład w rozwój ekologiczno-rolniczych podstaw melioracji łąk.

Dydaktyka była jej pasją. Prowadzone przez nią wykłady i ćwiczenia odznaczały się dobrym przygotowaniem, dużym zaangażowaniem oraz umiejętnością przekonywania. Miała życzliwy stosunek do młodzieży, ale była wymagająca. Prowadziła na Wydziale Melioracji Wodnych zajęcia z uprawy łąk i pastwisk, a następnie z podstaw rolnictwa. Upowszechniała także wiedzę rolniczą poza uczelnią. Na uwagę

zasługuje także wcześniejsza jej praca w średnich szkołach rolniczych. Miała znaczące osiągnięcia na uczelni w rozwoju młodej kadry. Była także współautorem kilku podręczników i skryptów akademickich, oraz autorem licznych recenzji rozpraw i artykułów naukowych. Przez 10 lat opiekowała się rocznikiem studiów stacjonarnych, była członkiem różnych komisji dziekańskich i rektorskich. Współuczestniczyła w organizowaniu konferencji naukowych. Odnosiła sukcesy jako kierownik zakładu i studium podyplomowego.

Doc. dr hab. inż. Maria Tołwińska miała wyróżniające osiągnięcia w działalności organizacyjnej i społecznej. Przed II wojną światową udzielała się w Kole Młodzieży Wiejskiej „Wici” i w Komitecie Pomocy Dzieciom i Młodzieży, podczas wojny w kompletach tajnego nauczania i w szeregach Armii Krajowej. Po wojnie, w okresie zatrudnienia w SGGW była między innymi członkiem Zarządu Głównego i Komisji Weryfikacyjnej Rzecznawców w SITWM-NOT oraz przewodniczącą Koła Warszawskiego Sekcji Łąkarzy i Torfiarzy, a w Polskim Towarzystwie Gleboznawczym i Polskim Towarzystwie Botanicznym pełniła funkcję przewodniczącej. Nie uczestniczyła w działalności politycznej. Była w obszarze zainteresowań Służb Bezpieczeństwa.

Za działalność w Armii Krajowej została w ostatnich latach życia awansowana do stopnia podporucznika. Przywrócono jej odebrane tuż po wojnie odznaczenia: Krzyż Partyzancki, Krzyż Walecznych i Srebrny Krzyż Zasługi z Mieczami. Za działalność naukową, dydaktyczną i społeczną otrzymała Złoty Krzyż Zasługi, odznakę „Zasłużony

Pracownik Rolnictwa”, Srebrną i Złotą Odznakę Honorową SITWM-NOT. Była także wyróżniona nagrodą ministra i licznymi okolicznościowymi dyplomami honorowymi.

Autor niniejszego wspomnienia o doc. dr hab. inż. Marii Tołwińskiej – „Marii” dla przyjaciół, „Tymotki” dla studentów – jako wychowanek wielokrotnie analizował jej drogę życiową i zadawał sobie i innym pytanie, jakim była człowiekiem. Czy swoje życie spożytkowała dobrze? Jej wychowankowie, współpracownicy i przyjaciele z sentymentem stwierdzają, że swoją podstawą życiową dała nam przykład do naśladowania, jak w trudnych warunkach politycznych, społecznych i gospodarczych być prawym człowiekiem, mieć sukcesy życiowe i godnie służyć Ojczyźnie. Uznawała zasadę „nie sztuka umrzeć, ale sztuka godnie żyć”. Jej dewizą życia były praca, rzetelność i sprawiedliwość.

Doc. dr hab. inż. Maria Tołwińska odznaczała się wielką kulturą osobistą. Była energiczna, pracowita, odpowiedzialna i konsekwentna w realizacji celów. Cechowała ją odwagą osobistą, tolerancją i życzliwością dla ludzi. Była skromna, pogodna i koleżeńska, uczciwa i sprawiedliwa. Wymienione cechy jej osobowości zapewniły jej sukcesy i satysfakcję w życiu, jedynały szacunek, przyjaźń a w potrzebie pomoc.

W jej życiu można wyróżnić dwa charakterystyczne okresy. Pierwszy okres to lata 1913–1953. Był dla niej najtrudniejszy, ale owocny. Opuściła dom rodziców, ukończyła szkołę rolniczą, pracowała jako powiatowa instruktorka rolna, a następnie w gospodarstwie rodziców, działała w Armii

Krajowej, nauczająca w szkole rolniczej oraz zdobyła wykształcenie wyższe. Pod koniec analizowanego okresu była osobą znaną i cenioną w branży rolniczej, o ukształtowanej osobowości oraz solidnych podstawach zawodowych na dalszą drogę życia.

Drugi okres (1953–1979) to lata jej kariery naukowej, zakończone tytułem doktora, doktora habilitowanego, stanowiskiem docenta i pełnieniem funkcji kierownika zakładu na Wydziale Melioracji Wodnych SGGW. W tym okresie zyskała szacunek i powszechne uznanie w środowisku naukowym łąkarzy i meliorantów. Jej osiągnięcia naukowe mają trwałe miejsce w rozwoju nauki polskiej. W literaturze przedmiotu, mimo upływu czasu, są cytowane.

Była stanu wolnego. Jej dziećmi byli studenci. W pracy z nimi kierowała się troską nie tylko o merytoryczny poziom nauczania, ale także o ich wychowanie. Posiadała zmysł opiekuńczy w stosunku do osób wymagających pomocy. Nie miała osiągnąć materialnych. Żył skromnie. W jej małym, po raz pierw-

szy własnym lokatorskim mieszkaniu w Warszawie, zdobytym w 46. roku życia, dominowały książki – narzędzia jej pracy. Znajdowała w nim spokój, odpoczynek i możliwość koncentracji na własnych zainteresowaniach. Utrzymywała bliski kontakt z rodziną. Miała wielu przyjaciół.

Doc. dr hab. inż. Maria Tołwińska docelowo nie zrealizowała swoich zamierzeń – uzyskania profesury i emerytury. Nie doczekała się złotej jesieni życia. W jej organizmie został zdiagnozowany nowotwór złośliwy. Zmagала się z nim około 2 lat. Zmarła 19 grudnia 1979 r. Pochowano ją w grobie rodzinnym na cmentarzu rzymsko-katolickim w Siemiatyczach.

My, wychowankowie i pracownicy Wydziału Budownictwa i Inżynierii Środowiska SGGW – dawnego Wydziału Melioracji Wodnych, nie zapomnimy Cię nigdy. Na zawsze pozostaniesz w naszej wdzięcznej pamięci.

prof. dr hab. inż. Henryk Pawłat